

مالیات توبین و مسائل مربوط به آن قسمت دوم: معرفی مالیات توبین و اهداف آن

الهام غلامی^۱

جیمز توبین در پی بحران‌های ارزی و تغییر نگرش اقتصاددان نسبت به کنترل جریان ورود و خروج سرمایه مالیات بر معاملات ارزی را به عنوان یک ابزار کنترلی و به اصطلاح برتاب شن و ماسه در چرخ‌های بازار ارز مطرح نمود که به مالیات توبین معروف شده است. توبین در پیشه‌داد اولیه، اهداف مورد انتظار خود از این مالیات را کاهش سوداگری کوتاه‌مدت، ایجاد درآمد مالیاتی برای بروزهای بین‌المللی و افزایش آزادی مقامات پولی برای تعیین نرخ بیمه بیان کرد که به عقیده مخالفان این مالیات را تنها به عنوان هدف اول با اغراض می‌توان پذیرفت.

واژه‌های کلیدی: بحران مالی، ابزارهای کنترل سرمایه، مالیات توبین.

۱. مقدمه

در فرایند جهانی شدن و یکپارچگی بازارهای مالی کشورهایی که تمایل به پیوستن به این جریان را دارند می‌باشد هرچه سریع‌تر به آزادسازی تجارت و همچنین بازارهای مالی خود مبادرت نمایند. از این‌رو، تجارت و بازار مالی ارتباط تنگاتنگی با هم خواهد داشت و دستیابی به رقابت‌پذیری در تجارت نمی‌تواند منفک از ضرورت بکارگیری بهترین ترتیبات مالی باشد. در نتیجه، اختلال‌هایی که در یک بازار اتفاق می‌افتد قدرت انتقال به بازارهای دیگر و در نتیجه ایجاد بحران در سراسر جهان را خواهد داشت، بطوری که بحران‌های آسیایی در دهه ۸۰ نه تنها سطح معاش میلیون‌ها نفر را تحت تأثیر قرار داد، بلکه ذهنیت اقتصاددان را در بکارگیری کنترل‌هایی بر انتقالات سرمایه دگرگون ساخت و در واقع انگیزه‌های جدیدی را برای ارئه پیشنهاداتی در زمینه کنترل جریان (انتقالات) بین‌المللی سرمایه ایجاد نمود.

در جریان این دگرگونی اقتصاددانان مشهوری مانند بارو، بهاواتی و کروگمن از چنین کنترل‌هایی استقبال نمودند^۱ و بیان داشتند کنترل جریان سرمایه می‌تواند از دو جنبه مفید واقع شود. اولاً، زمانی که خروج اتفاقی و ناگهانی سرمایه در کوتاه‌مدت منجر به ایجاد بحران نقدینگی و بانکداری گردد کنترل سرمایه را می‌توان به عنوان ابزاری برای ساماندهی این بحران بکار گرفت. ثانیاً زمانی که بازارهای مالی در یک کشور هنوز بطور کامل آزادسازی نشده باشند، کنترل‌های سرمایه می‌تواند از بازارهای مالی داخلی در برابر ورود بیش از حد سرمایه بین‌المللی محافظت نماید. با این وجود، هر یک از اقتصاددانان کنترل‌های مذکور را با در نظر داشتن اهداف خاصی قبول کردند که عمدۀ ترین آنها عبارتند از کاهش فراریت بیش از حد نرخ ارز، منع جدید درآمدی برای پروژه‌های با ارزش بین‌المللی (به عنوان مثال کمک‌های توسعه‌ای)، افزایش استقلال مقامات پولی در وضع نرخ بهره داخلی، ثبات بحران‌های مالی ناشی از افزایش جریان خروج سرمایه و جلوگیری از جریان ورود بیش از حد سرمایه به کشورهای دارای بازارهای داخلی آزاد (گرو، ۲۰۰۰).

در این بین، جیمز توبین ابزار کنترلی وضع مالیات بر معاملات ارزی را معرفی نمود که به عنوان یک ابزار کنترلی چندین هدف مدنظر اقتصاددانان را شامل می‌شود. در این مقاله در ابتدا ایده اولیه مالیات توبین و اهداف آن ارائه می‌شود و سپس یکسری از ویژگی‌های عمومی و منحصر بفردی که منجر به شکل‌گیری انواع خاصی از مالیات توبین می‌شود ارائه می‌گردد.

۲. ایده اولیه مالیات توبین

جیمز توبین^۲ در سال ۱۹۷۸ در پاسخ به نوشه‌های اقتصاددانان ناراضی از رژیم برتون وودز^۳ که برای حدود ۲۰ سال جهت گسترش سیستم پولی بین‌المللی^۴ تلاش نمودن مقابله‌ای را منتشر کنند.^۵ وی در این مقاله ضرورت تقسیم بندی بازارهای مالی داخلی ارز^۶ یعنی به اصطلاح پرتاب شن و ماسه در چرخ‌های بازار ارز خارجی را مطرح نمود و بیان کرد که این تقسیم‌بندی به دلیل افزایش گرایش

۱. البته حمایت اقتصاددانان از کنترل سرمایه به معنای قابل قبول بودن تمام ابزارهایی کنترلی نیست، بلکه برخی از اشکال کنترل سرمایه مدنظر آنها بوده است.

2. James Tobin
3. The Bretton Woods Regime
4. The International Monetary System
5. توبین پیش از انتشار مقاله مذکور در سال ۱۹۷۸ اصول موجود در آن را در سخنرانی سال ۱۹۷۲ خود در بریستون پیشنهاد نموده بود.
6. The Inter-Currency

سوداگران^۱ به خرید و فروش ارزهای رایج و مشتقات آنها برای فواصل زمانی بسیار کوتاه مورد نیاز است (توبین، ۱۹۷۸).

به علاوه، توبین اشاره می‌کند با وجود اینکه بازبودن درهای بازار سرمایه فوایدی مانند افزایش نرخ بازگشت سرمایه و کاهش هزینه قرض کردن را برای هر کشوری در پی خواهد داشت، اما این فواید تنها در صورت کارامدی بازار سرمایه بطور کامل تحقق خواهد یافت. در غیر اینصورت در شرایط وجود بحران‌های ارزی سؤالاتی در خصوص سیستم مذکور مطرح می‌شود. براین اساس، توبین ابزار کنترل در بازار ارز را در چارچوب وضع مالیاتی بر معاملات ارزی^۲ طراحی نمود که به مالیات توبین مشهور شده است.

ایده اولیه توبین یک مالیات مضاعف بر معاملات ارزی بود که زمان تعلق آن هنگام خرید و فروش ارز می‌باشد. مالیات مذکور تورشی به سمت سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت دارد و منجر به دورشدن از سفره بازی کوتاه‌مدت می‌شود. کوتاه‌تر بودن دوره سرمایه‌گذاری به منظور بدست آوردن عایدی سالانه بیشتر است در حالی که این مالیات می‌تواند با افزایش بازدهی‌های سرمایه‌گذاری منجر به باصره‌شدن آن گردد. به عنوان مثال، کاسا برای توضیح این موضوع نرخ مالیات بر معاملات ارزی را $1/10$ درصد و نرخ بهره داخلی را ۵ در نظر گرفت. اگر یک دارایی خارجی برای یک ماه نگهداری شود معادل یک نرخ بهره خارجی حداقل $7/4$ درصدی برای تهاتر این مالیات مورد نیاز است. برای یک سفر رفت و برگشت یک روزه نرخ‌های خارجی باید حداقل 77 درصد باشد (کاسا، ۱۹۹۹). واضح است که یک مالیات کوچک می‌تواند منجر به کاهش شدیدی در سفره‌بازی کوتاه‌مدت شود، بطوری که توبین و سایرین نیز بصورت تئوری بیان نمودند که این موضوع ثبات بیشتری را برای ارزها به دنبال خواهد داشت.

۳. اهداف مالیات توبین

در مقاله اولیه توبین، مالیات توبین برای دستیابی به جندین هدف پیشنهاد شده بود که به شرح ذیل می‌باشد:

۱-۳. کاهش فراریت نرخ ارز (یا کاهش سوداگری کوتاه‌مدت)

نقش مالیات توبین جهت دستیابی به سطح پایین‌تری از فراریت نرخ ارز مستلزم درک درستی از چگونگی کارکرد در بازار ارز می‌باشد. بدین منظور دو گروه از سرمایه‌گذاران که با هدف کوتاه‌مدت و بلندمدت اقدام به سرمایه‌گذاری می‌کنند را در نظر بگیرید. سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت هنگام پیش‌بینی نرخ ارز به انتقالات گذشته آن تکیه می‌کنند. به عبارت دیگر، این سرمایه‌گذاران

1. Speculators
2. Foreign Exchange Transactions

بطور هماهنگ و همسو با تغییر روند نرخ ارز به سمت بالا یا پایین حرکت می‌کنند و منجر به بی‌ثباتی بیشتر در این بازار می‌شوند. در حالی که سرمایه‌گذاران بلندمدت هنگام پیش‌بینی ارزش پایه (مرجع) نرخ ارز را برآورد می‌نمایند، چراکه به اعتقاد آنها چنانچه نرخ ارز فعلی در یک لحظه از زمان بالاتر یا پایین‌تر از نرخ مرجع باشد انتظار بر این است که به سمت ارزش مرجع خود بازگردد. بنابراین، انتظارات سرمایه‌گذاران بلندمدت در جهت عکس روند تغییرات ارزش نرخ ارز است و بر این اساس منجر به ثبات در بازار ارز می‌شود (فرانکل، ۱۹۹۶).

طرفداران مالیات تویین معتقدند مالیات بر معاملات ارزی هزینه تبدیل ارزهای مختلف به یکدیگر را افزایش می‌دهد، لذا از آنجا که نرخ مالیات پیشنهاد شده توسط تویین بسیار کوچک است، این مالیات تنها سوداگری‌های کوتاه‌مدت – که در آن حاشیه سود بسیار کوچک هستند – را بطور قابل توجهی تحت تأثیر قرار خواهد داد. با این استدلال، مالیات تویین منجر به خروج مشارکت کنندگان دارای انتظارات ناپایدار و بی‌ثبات از بازار و استحکام جایگاه معاملاتگران با انتظارات باثبات (سرمایه‌گذاران بلندمدت) در بازار می‌شود. بر این اساس، اثر مطلوب و مدنظر طرفداران از مالیات تویین ثبات در بازار ارز خواهد بود (کرنس، ۲۰۰۲).

۳-۲. ایجاد درآمد مالیاتی برای پروژه‌های بین‌المللی

براساس آنچه تویین در کتاب خود در سال ۱۹۹۶ اذعان نمود، درآمد مالیاتی ناشی از مالیات تویین یک طرفه با نرخ ۰/۱ درصد در سال ۱۹۹۵ در کشور آمریکا تقریباً بین ۴۷ الی ۹۴ هزار میلیارد می‌توانست باشد. نکته قابل ذکر این است که تویین بیان می‌کند که این اثر درآمدی بالقوه و دستیابی به این میزان از درآمد به کاهش معاملات ارزی ناشی از معرفی مالیات تویین و همچنین حجم معاملات مشمول مالیات وابسته خواهد بود. براین اساس، معتقدن مسئله اغراق‌آمیز بودن برآوردهای درآمد بالقوه ناشی از مالیات تویین را مطرح می‌کنند و معتقدند که آثار درآمدی آن احتمالاً بسیار کمتر از آن است که تصور می‌شود (گرو، ۲۰۰۰). آنها دلیل اصلی ادعای خود را به نادیده گرفن اثرات مالیات تویین بر ساختار بازار ارز هنگام برآورد درآمد مالیاتی و تخمین ییش از حد آن نسبت می‌دهند. همانطور که در هدف اثرگذاری مالیات تویین بر ثبات بازار ارز بیان شد مالیات تویین بر سوداگری‌های کوتاه‌مدت بیش از مبادلات بلندمدت ارز تأثیرگذار خواهد بود، لذا با فرض اینکه بیش از ۸۰ درصد حجم مبادلات در بازار ارز توسط دلالان (سرمایه‌گذاران کوتاه‌مدت) انجام شود وضع مالیات تویین در بازار ارز منجر به خروج این بخش از معاملات مشمول مالیات و در نتیجه کاهش

گردش مالی بازار ارز تا ۵۰ درصد خواهد شد (کاسا، ۱۹۹۹)^۱. در این شرایط مطمئناً اثر درآمدی مالیات توبین با فرض اثرگذاری مطلوب آن بر ثبات بازار ارز ناچیز خواهد بود.

مسئله دیگری که در زمینه درآمد مالیاتی حاصل از مالیات توبین وجود دارد نحوه توزیع آن میان کشورهای مجری است. با وجود اینکه این درآمد مالیاتی می‌تواند میان دولت‌های ملی توزیع شود و یا برای تأمین مالی برنامه‌های بین‌المللی مورد استفاده قرار گیرد، اما توبین پیشنهاد انتقال این پول به بانک جهانی و برخی از گروه‌ها به سازمان ملل متحده را ارجح می‌داند. بنابراین توصیه بر این بود که این درآمدها به عنوان یک منبع درآمدی برای سازمان‌های مذکور در راستای کاهش وابستگی آنها به حمایت دولت جهت انجام یکسری پروژه‌های بین‌المللی مانند کمک‌های توسعه‌ای باشد (کرنس، ۲۰۰۲).

۳-۳. افزایش استقلال سیاستگذاران

توبین در پیشنهاد اولیه خود تأثیرگذاری مالیات توبین بر استقلال یک کشور در تعیین نرخ بهره داخلی، زمانی که رژیم نرخ ارز ثابت بر آن کشور حکم‌فرما است را مطرح نمود.^۲ طرفداران مالیات توبین معتقدند از آنجا که اعمال این مالیات هزینه مبادله ارزها را افزایش می‌دهد منتج به کاهش آربیتریاژ بهره برای سرمایه‌گذاران در دو کشور مختلف براساس قضیه برابری نرخ بهره خواهد شد، بطوری که کاهش آربیتریاژ نرخ بهره نیز دریچه‌ای از فرصت را برای سیاستگذاران باز می‌کند و آنها می‌توانند به بهترین نحو به شوک‌های اقتصاد کلان واکنش نشان دهند. بنابراین، آنها با توجه به استدلال مذکور بر این باورند که مالیات توبین استقلال سیاستگذاران پولی و مالی را افزایش می‌دهد (کرنس، ۲۰۰۲).

۴. مالیات توبین در ادبیات تجربی

بررسی ادبیات موجود حاکی از آن است که با وجود پذیرش مالیات بر معاملات اوراق قرضه مالیاتی که توسط توبین معرفی شد در ادبیات تجربی چندان مورد توجه قرار نگرفت، اما این مالیات در واکنش به یکسری بحران‌های ارزی دهه ۹۰ شامل آغاز تنزل ارزش ارزهای اروپایی در اوایل تابستان ۱۹۹۲ و ۱۹۹۳ کاهش ارزش ارز در مکریک در سال بعد، سپس بروز بحران ارزی آسیایی

۱. کس کاسا در این رابطه بیان می‌دارد که از هر ۱/۵ تریلیون دلار مبادله ارز که هر روزه اتفاق می‌افتد ۸۰ درصد برای سفته بازی است و ۴۰ درصد از کل ارز خریداری شده برای کمتر از ۳ سال در دست خریدار باقی می‌ماند.

۲. در یک کشور با رژیم ارزی شناور امکان تنظیم نرخ بهره داخلی بدون در نظر گرفتن مالیات توبین وجود دارد.

در سال ۱۹۹۸ و اتمام کاهش ارزش پول ملی در بروزیل^۱ مجدد مطرح شد. با این وجود، مالیات توبیینی که در ادبیات از آن بحث به میان می‌آید با اینه اویه توبیین در بسیاری از جنبه‌ها متمایز است. در جدول (۱) ویژگی‌های منحصر بفرد برخی از انواع مالیات توبیین که در مطالعات تجربی مورد استفاده قرار گرفته اند، بر حسب پایه مالیات، نرخ مالیات، معافیت مالیاتی و غیره اشاره شده است.

جدول ۱. خصوصیات قابل تغییر مالیات توبیین

ویژگی‌های	توبیین (۱۹۷۸ و ۱۹۹۱)	رنهاوت (۱۹۹۱)	توبیین (۱۹۸۸، ۱۹۹۰)	اچتگرین/ اوای پلاس (۱۹۹۳)
پایه مالیات	تمام تبدیلات یک ارز به سهام داخلی سپرده‌های موردنظر دارایی‌های نوسان بازدهی بلوون بهره در بانک مرکزی	ارز دیگر دارایی‌های خارجی مالی در ارزهای داخلی و خارجی در حکم مبادلات در ارز خارجی	سهام داخلی سرمایه‌گذاری و تجارت واقعی سرمایه واقعی برگرداندن سود سهام ناشی از معاملات منوط به	—— —— —— ——
معافیت مالیات	سرمایه‌گذاری و تجارت واقعی (در صورت امکان تشخیص)	——	——	متغیر بر حسب نرخ بهره ملی، یک جانبه
نرخ مالیات	ناسی	ناسی	ناسی و پیکسان	ناسی
دامنه کاربرد	ملی، یک جانبه	ملی، یک جانبه	بین‌المللی، چندجانبه	ملی، یک جانبه
شکاف بین قیمت‌های داخلی و خارجی	بله	بله	بله	بله
مجری	دولت ملی	دولت ملی	دولت‌های ملی	دولت ملی
هماهنگ‌سازی	از طریق نظام دوگانه ارزی	——	توسط بانک جهانی / صندوق بین‌المللی پول	——
ذخیره عایدی	بانک‌های تجاری	بدون درآمد مالی	بانک جهانی / صندوق بین‌المللی پول	دولت ملی
هدف سیاستی	خارج کردن انحرافات برگشت‌ناپذیر از سرمایه‌گذاری واقعی فراریت نرخ ارز	حذف سوداگری کوتاه‌مدت و ——	کوتاه‌مدت و فراریت نرخ ارز	حذف سوداگری

مأخذ: نتایج تحقیق.

۱. بحران اوایل ۲۰۰۲ آرژانتین در این لیست اشاره نشده است، زیرا علیرغم تمام عدم مدیریت اقتصادی و مالی که اتفاق افتاد نمی‌توان سفته بازی را عاملی برای کاهش پزو بیان کرد.

منابع

- Daniel Kearns(2002), "A Call for Tighter Controls in the Foreign Exchange Market - A Look at the Tobin Tax".
- De Grauwe, Paul (2000), "Controls on Capital Flows and the Tobin Tax", Discussions Paper Series (DPS) 00.02.
- Frankel, J. (1996), "How Well Do Foreign Exchange Markets Function: Might a Tobin Tax Help?", NBER Working Paper, No. 5422.
- Kasa Kenneth (1999), "Time for a Tobin Tax?", <http://www.frbsf.org/econrsrch/wklyltr/wklyltr99/el99-12.html>.
- Tobin, J. (1978), "A Proposal for International Monetary Reform", *Eastern Economic Journal*, Vol. 4, PP. 153-159.

